

TOŻSAMOŚĆ INDYWIDUALNYCH FORM ŻYCIA KONSEKROWANEGO W KOŚCIELE

WPROWADZENIE

„Życie konsekrowane, głęboko zakorzenione w przykładzie życia i w nauczaniu Chrystusa Pana, jest darem Boga Ojca udzielonym Jego Kościołowi za sprawą Ducha Świętego” (VC 1). W ciągu stuleci nigdy nie zabrakło mężczyzn i kobiet, którzy posłuszni wezwaniu Ojca i poruszeniu Ducha Świętego, czy to w formie indywidualnej, czy też w grupie, wybrali drogę podążania za Chrystusem „bardziej z bliska”, po to, aby oddać się Jemu sercem „niepodzielnym” (por. 1 Kor 7, 34).

Wiele było przejawów życia konsekrowanego w historii. Obecnie, zgodnie z normą kanoniczną, istnieją w Kościele dwie formy życia konsekrowanego o naturze zrzeczeniowej: Instytuty zakonne (por. Kodeks Prawa Kanonicznego [KPK], kan. 607-709) oraz Instytuty świeckie (por. KPK, kan. 710-730). Do tych dwóch form dodane są (*accedunt*), przypominają lub są zbliżone w swoim sposobie życia, Stowarzyszenia życia apostołskiego, które w Kodeksie Prawa Kanonicznego są umieszczone w odrębnej sekcji, jako że nie są w ścisłym sensie Instytutami życia konsekrowanego (por. kan. 731-746). W podobny sposób KPK uznaje – oprócz (*praeter*) form stowarzyszeniowych życia konsekrowanego – istnienie dwóch form życia konsekrowanego o charakterze indywidualnym: **życie pustelnicze** (por. kan. 603) oraz **stan dziewic** (kan. 604). Kodeks Kanonów Kościołów Wschodnich, oprócz pustelników i dziewic konsekrowanych, wprowadza formę życia **wdów konsekrowanych** (por. KKKW 570)¹.

Mówi się o formach konsekracji, które nie są zupełnie nowe, jak widnieje w kanonie 605 (KPK), który zostawia otwarte drzwi do tego, by w przyszłości mogły powstać nowe formy życia konsekrowanego. Doświadczenie dziewic, anachoretów lub pustelników, a także wdów konsekrowanych odsyła do pierwszych wieków życia wspólnot chrześcijańskich, naznaczonych przez różne formy radykalizmu ewangelicznego oraz silne napięcie eschatologiczne. Formy te, choć starożytne, stanowią jednak pewną nowość w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 r., który podejmuje je pod koniec tytułu I, poświęconego *Normom wspólnym wszystkim instytutom życia konsekrowanego* (Księga II Lud Boży, Część II, dotycząca *Instytutów życia konsekrowanego i Stowarzyszeń życia apostołskiego*).

Z kanonicznego punktu widzenia należy od razu sprecyzować, iż prawnie, za wyjątkiem pustelników, którzy ślubują trzy rady ewangeliczne czystości, ubóstwa i posłuszeństwa, poprzez ślub lub inne święte zobowiązanie, Kościół nie rozpoznaje w tych formach indywidualnych kanonicznego statusu życia konsekrowanego, zgodnie z tym, co jest określone w kan. 573. Wyrażenie *życie konsekrowane*, w sensie kanonicznym, zarezerwowane jest przez Kodeks Prawa Kanonicznego wszystkim formom instytucjonalnym, oficjalnie przez niego

¹ „Prawo partykularne może przewidzieć inne kategorie ascetów, którzy prowadzą życie na sposób eremitów, związanych lub nie z instytutem życia konsekrowanego, można ustanowić także dziewice i wdowy konsekrowane, odosobnione od świata, składające publicznie ślub czystości”.

przewidzianym, Instytutom zakonnym i Instytutom świeckim, oraz – jedynie w szerokim znaczeniu – pustelnikom, dziewicom i wdowom konsekrowanym. Bez wątplenia, z kanonicznego punktu widzenia określenie życia konsekrowanego nie może być zastosowane do wyżej wspomnianych form indywidualnych życia konsekrowanego, jednakże prawdą jest, iż z teologicznego punktu widzenia nie można odmówić tym formom miana konsekracji poprzez ślubowanie rad ewangelicznych, zgodnie z normą kan. 573§ 1. Pojęcie teologiczne życia konsekrowanego jest bowiem szersze od jego kanonicznego odpowiednika, jak to uwidacznia pierwszy paragraf wspomnianego kanonu 573.

Po takim, odpowiednim i koniecznym wprowadzeniu, możemy przejść do zwięzłego naświetlenia elementów teologicznych i prawnych, które kształtują te szczególne formy konsekracji życia w Kościele, wychodząc od ich ponownego odkrycia, czy też nowych narodzin po Soborze Watykańskim II.

PONOWNE ODKRYCIE ŻYCIA PUSTELNICZEGO I STANU DZIEWIC KONSEKROWANYCH

„Ponowne odkrycie” i „ponowne narodziny” życia pustelniczego i Stanu dziewic konsekrowanych wpisuje się w nurt refleksji Soboru Watykańskiego II².

Życie pustelnicze jest jedną z najstarszych form konsekracji życia: istniało już w III stuleciu³. Obecność pustelników na przestrzeni wieków jest zaledwie cytowana w dokumentach Soboru. *Lumen gentium* uznaje, że życie radami ewangelicznymi przyjęło różne formy i że jest przeżywane **w samotności** lub **we wspólnocie** (KK 43). W ten sam sposób *Perfectae caritatis* w nr 1 podkreśla, że «Już od początku byli w Kościele, zarówno mężczyźni, jak i niewiasty, którzy chcieli przez praktykę rad ewangelicznych z większą swobodą iść za Chrystusem i wierniej Go naśladować, prowadząc na swój sposób życie Bogu poświęcone. Wielu spośród nich, z natchnienia Ducha Świętego, prowadziło życie pustelnicze lub tworzyło rodziny zakonne, które Kościół chętnie objął swą powagą i zatwierdził» (PC 1). Odnowione zainteresowanie powołaniem do życia pustelniczego uwidoczniało się jednak dopiero w związku z publikacją Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r.

² „Refleksja soborowa wprowadziła nowe kategorie, potwierdzając boskie pochodzenie rad ewangelicznych, charyzmatyczną naturę statusu życia konsekrowanego, jak i swój intymny wymiar kościelny w kontekście samego Kościoła rozumianego jako *communio*. Takie nowe elementy interpretacyjne zostały wiernie przyjęte i przetłumaczone z norm kanonicznych, których struktura okazuje się w szerokim stopniu natchniona i obejmuje w sposób harmonijny elementy teologiczne, duchowe i prawne” F. RODÉ, *Vita consacrata e struttura normativa*, w PAPIESKA RADA DO SPRAW TEKSTÓW PRAWNYCH, *La legge canonica nella vita della Chiesa. Indagine e prospettive nel segno del recente magistero pontificio*, Akta Sympozjum naukowego z okazji XXV Rocznicy zatwierdzenia Kodeksu Prawa Kanonicznego, Aula synodalna na Watykanie, 24-25 stycznia 2008, Città del Vaticano 2008, s. 135.

³ Za najbardziej reprezentatywnego inicjatora życia pustelniczego uważa się św. Antoniego Wielkiego (250-356). Znamy jego życie dzięki św. Atanazemu, którego dzieło „Żywot św. Antoniego” zostało przetłumaczone na różne języki i wywarło wielki wpływ na cały rodzący się ruch monastyczny. Stopniowo pustelnicy szukali przewodników duchowych i zaczęli gromadzić się wokół nich. Taka ewolucja doprowadziła stopniowo do cenobitycznej formy życia. Ogromny wpływ miał na to św. Pachomiusz (292-348).

Sobór nie podejmował bezpośrednio zagadnienia konsekracji **dziewic**, niemniej jednak Ojcowie soborowi zajęli się obrzędem liturgicznym konsekracji *dziewic*. 21 listopada 1963 r. została ostatecznie przyjęta Konstytucja *De Sacra Liturgia*. W II rozdziale (nr 80), zaraz po numerze poświęconym reformie sakramentaliów w ogólności, stwierdza się co następuje: „Należy rozpatrzyć krytycznie obrzęd konsekracji *dziewic*, znajdujący się w Pontyfikale rzymskim”⁴.

Możemy zatem stwierdzić, iż nowy rozkwit starożytnego zarodka *życia pustelniczego* oraz *konsekracji dziewiczej* w wielkim drzewie *życia* szczególnej konsekracji, „które się cudownie i bujnie rozkrzewia na roli Pańskiej z danego przez Boga załączka”, gdzie rozwijają się „rozmaite formy *życia samotnego* lub *wspólnego* i rozmaite rodziny zakonne”⁵, jest jednym z wielu owoców eklezjologii soborowej, a w szczególności, odkrycia Kościoła partykularnego. Faktycznie, powołania te, zaszczepione w sakramencie chrztu, charakteryzują się silną więzią z Kościołem lokalnym. Charyzmat jest przeżywany w praktykowaniu służby Kościołowi, niezależnie od związku z postacią założyciela lub założycielki, w bezpośredniej relacji z Biskupem, który staje się „referentem (punktem odniesienia)” konsekracji, misji i apostołstwa w Kościele; niekoniecznie w [stosunku do] grupy, ale indywidualnie, dla jednostki. Pustelnicy i dziewice konsekrowane ofiarują w ten sposób Kościołowi diecezjalnemu, w którym żyją, bogactwo ich powołania, nie tylko poprzez praktykowanie różnych posług eklezjalnych, ale przede wszystkim poprzez ich świadectwo *życia*, które odsyła do posłannictwa Kościoła, oblubienicy Chrystusa.

1. PUSTELNICY - KAN. 603

Kanon 603 o *życiu pustelnicznym* jest nowością Kodeksu z 1983 r., a zatem nowością w stosunku do Kodeksu z 1917 r., jak i co do Soboru Watykańskiego II. *Życie pustelniczne*, jak to jest przypomniane, nigdy nie zanikło zupełnie, ale prawodawstwo kościelne nie brało pod uwagę *życia pustelników* „w odosobnieniu”, tzn. nie mających związku z jakimś Instytutem.

Kodeks, zatrzymując się z należytą uwagą nad różnymi przejawami i inicjatywami *życia pustelniczego* w różnych krajach przed i po Soborze, uznał za rzecz właściwą, aby usankcjonować tę formę *życia*.

Kan. 603 podaje syntetycznie elementy duchowe/teologiczne tej formy *życia* konsekrowanego, razem z wymaganiami kanonicznymi/prawnymi, tak, aby pustelnik, jako taki, mógł być uznany przez prawo. Wraz z Kodeksem, *życie pustelniczne* otrzymuje rozpoznanie poprzez kanon, który oficjalnie definiuje jego status i zasadnicze wymagania. W kan. 603, zakonnik lub anachoreta jest uznany jako pojedyncza osoba, ze specjalnym odniesieniem do Biskupa diecezjalnego.

⁴ KL, nr 80.

⁵ KK, nr 5. Podczas prac przygotowawczych IV Rozdziału Konstytucji dogmatycznej o Kościele *Lumen Gentium*, poświęconego zakonnikom, wiele było odniesień ojców soborowych do starożytnej konsekracji *dziewic*.

Życie pustelnicze lub anachoretyczne jest otwarte zarówno na duchownych, jak i na świeckich, na mężczyzn i na kobiety.

1.1. PUSTELNICY: ELEMENTY TEOLOGICZNE I DUCHOWE – KAN. 603 § 1

Z tekstu pierwszego paragrafu kanonu można wyodrębnić główne elementy teologiczne i duchowe tego szczególnego powołania w Kościele. Paragraf 1 faktycznie określa uznanie życia pustelniczego, jego cech charakterystycznych oraz celów, abstrahując od uznania prawnego w sensie ścisłym. Elementy charakterystyczne, wymienione przez § 1 są istotowe dla życia pustelniczego, zgodnie z tym, jak jest ono rozumiane przez Kościół Katolicki.

A. Życie poświęcone na chwałę Boga i zbawienie świata

Pustelnik nie żyje dla siebie samego, ale jego życie jest całkowicie poświęcone Bogu, dla Jego czci i chwały, z pożytkiem dla zbawienia wszystkich ludzi. Poprzez „oddzielenie od świata” ukazuje się wyraźnie profetyczny charakter życia chrześcijańskiego, które, wskazując na względność rzeczywistości światowych, proklamuje prymat łaski, która nie jest „ze świata”, ale go przekracza, a przez to go zbawia.

Katechizm Kościoła Katolickiego, w nr. 921, po zacytowaniu § 1 naszego kanonu wyszczególnia, iż pustelnicy: „ukazują każdemu wewnętrzny aspekt tajemnicy Kościoła, którym jest osobowa bliskość z Chrystusem. Ukryte przed światem życie pustelnika jest milczącym przepowiadaniem Chrystusa, któremu oddał swoje życie, ponieważ jest On dla niego wszystkim. Na tym polega to szczególne powołanie, by na pustyni, właśnie w walce wewnętrznej, znaleźć chwałę Ukrzyżowanego”.

B. Surowsze odsunięcie się od świata

Zasadniczą charakterystyką, która odróżnia tę formę życia konsekrowanego od wszystkich innych jest **surowsze odsunięcie się od świata**.

Surowsze odsunięcie się od świata, o którym mówi prawo, jest fundamentalnym środkiem, poprzez który eremita szuka jedności z Bogiem w ciszy samotności. To „odsunięcie” odnosi się oczywiście do powołania każdego ochrzczonego, by być w świecie, *ale nie ze świata*, jest jednak **bardziej radykalne**, również w stosunku do „oddzielenia się”, które jest właściwością wszystkich Instytutów zakonnych (kan. 607 § 3); jest ono również bardziej radykalne od tego, które jest praktykowane w życiu monastycznym. Zakłada to, iż pustelnik będzie poszukiwał, na ile to tylko możliwe, oraz zachowywał, samotność miejsca i życia.

Współcześni pustelnicy, zasadniczo nie usuwają się już na pustynię, jak to bywało dawniej. Niemniej jednak, użycie wyrażenia „wycofać się” na pustynię wskazuje na konieczność pewnej separacji również fizycznej, a także nieobecność w miejscach związanych ze wspólną aktywnością, kontaktami społecznymi oraz tymi sprawami, które są powszechne i przystające do dobrego chrześcijańskiego życia.

C. W ciszy samotności

Cisza zewnętrzna odsunięcia się od świata powinna stawać się ciszą wewnętrzną, w której [możliwe jest] słuchanie Boga i dawanie Mu odpowiedzi. Wyrażenie „*solitudinis silentio*” jest określeniem kartuzkim, które zostało przyjęte przez Kodeks Prawa Kanonicznego. Cisza ta nie jest zwykłą ciszą zewnętrzną pustynnej samotności. „Jest czymś więcej, jest ciszą, zakładającą samotność Boga, który jest pełnią życia i miłości. Wskazuje na zaangażowanie życia, które dąży do takiego zjednoczenia z Bogiem, które uczyni pustelnika kimś, kto staje się ciszą w tej boskiej samotności”⁶.

Kilka słów na temat możliwości istnienia tzw. „pustelników miejskich”, jak to się czasami zdarza... Otóż, należy zapytać, czy w mieście, gdzie brakuje ciszy miejsca, możliwe jest zachowanie i pogłębianie ciszy wewnętrznej. Ktoś może powiedzieć: nie jest to niemożliwe, a jedynie dosyć uciążliwe i bardzo trudne do zrealizowania. Aby żyć na serio życiem pustelniczym należy poszukiwać i wymagać samotności miejsca i życia. Wybór samotności jednak, nie powinien być izolacją od Kościoła, wyłączeniem z życia eklezyjalnego, a jedynie, jak podkreśla *Vita consecrata*: „Pustelnicy, pogrążeni w swojej samotności, nie tylko nie wyłamują się z kościelnej komunii, ale służą jej swoim specyficznym charyzmatem kontemplacyjnym” (VC 42).

D. W ustawicznej modlitwie

Wycofanie się w ciszę samotności jest na służbie życia ustawiczną modlitwą. Ta zaś, ze swej strony przyczynia się do realizacji samego celu powołania pustelniczego, którym jest: „chwała Boża i zbawienie świata”. Kodeks nie określa życia modlitwy pustelnika; każdy powinien ustalić i rozwijać osobisty rytm modlitwy. Oczywiście, [zakłada się, iż] pustelnik zorganizuje swoje życie wokół medytacji i kontemplacji Słowa Bożego, *lectio divina*. Celebracja Eucharystii i adoracja, zależnie od okoliczności, będą fundamentalne dla życia modlitwy, razem z Liturgią Godzin (obowiązkową dla duchownych). Każdy zatem będzie wezwany do rozwijania osobistej metody nieustannej modlitwy poprzez wstawiennictwo, litanie, wezwania, „modlitwę serca”, które pozwolą mu coraz bardziej zatracić się w obecności Boga, w ciszy.

E. W pokucie

Życie pustelnicze w nieustannym poszukiwaniu Boga, w ciszy i w ustawicznej modlitwie, zawiera w sobie ciągłe *nawrócenie* serca. Konfrontując się stale ze Słowem Boga i z Jego obliczem, w ciszy i w samotności, pustelnik jest wzywany do nieustannego oczyszczenia [wewnętrznego], do wyrzeczenia się poszukiwania samego siebie i własnej woli. Poszukiwanie Boga i zjednoczenie z Nim wymaga ciągłej przemiany, która w dużej mierze jest dziełem samego Boga, aczkolwiek niemożliwym bez współpracy pustelnika. Dyscyplina życia samotnego powinna organizować rytm modlitwy, pracy i odpoczynku, tak, by sprzyjać pełnej dyspozycyjności wobec Boga, w wiernym przestrzeganiu reguły życia.

⁶ J. BEYER, *Il diritto della vita consecrata*, Ed. Ancora, Milano 1989.

Pustelnicy powinni wykorzystywać klasyczne środki życia duchowego: czuwanie nad myślami i nad zmysłami, przedłużona modlitwa, post i wstrzemięźliwość, czuwania nocne. Życie pokuty jest, podobnie jak ustawiczna modlitwa, środkiem zmierzającym do jednego celu: chwały Bożej i zbawienia świata.

Życie pustelnicze lub „duchowość pustyni” zakłada akceptację ubóstwa własnego serca, tzn. zgodę na to, aby być prowadzonym przez Jezusa i Jego Słowo, poprzez głos Ducha Świętego, słodki, ale wymagający. Jest to wezwanie do stałego nawrócenia, sposób odkrywania przebaczenia i miłości Ojca, który zbawia, a także wchodzenia coraz głębiej w komunie z Nim.

1.2. TOŻSAMOŚĆ PRAWNA PUSTELNIKA – KAN. 603 § 2

Kanon 603 § 2 określa pod jakimi warunkami i z jakimi elementami życie pustelnicze może stać się kanonicznie stanem życia konsekrowanego.

Podczas gdy pierwszy paragraf kanonu zajmuje się szeroko stylem życia pustelnika, tzn. rozpatruje życie pustelnicze z eklezjalnego punktu widzenia, niezależnie od swojego rozpoznania prawnego w ścisłym sensie, które może zaistnieć bardziej lub mniej, normatywa paragrafu 2 mówi wyraźnie o tych pustelnikach, którzy proszą o rozpoznanie ze strony Kościoła.

Dlatego też § 2 identyfikuje pewną, bardzo szczególną formę powołania pustelniczego w Kościele: formę indywidualną życia konsekrowanego, poprzez publiczną profesję rad ewangelicznych na ręce biskupa diecezjalnego, zgodnie z regułą życia (*ratio vivendi*) przeżywaną pod kierownictwem tegoż biskupa diecezjalnego.

A. Indywidualna forma życia konsekrowanego

Konieczne jest przede wszystkim zdefiniowanie, jakie podmioty zawarte są w kan. 603 § 2. Tak jak już powiedzieliśmy na początku, zajmujemy się „indywidualnymi formami” życia konsekrowanego. Życie pustelnicze, którego kanon dotyczy, jest taką formą „indywidualną”, a więc nie wcieloną w Instytut życia konsekrowanego, jak na przykład kartuzi lub kameduli. Podobnie, kan. 603 § 2 nie zajmuje się pojedynczymi członkami Instytutów zakonnych, którzy otrzymują od swoich przełożonych pozwolenie na życie w odosobnieniu.

A zatem, reasumując, mówimy o powołaniu indywidualnym, którego rozeznanie oraz byt są poddane pod przewodnictwo i kierownictwo biskupa diecezjalnego.

Konieczne trzeba przypomnieć, że nawet jeśli pustelnik nie składa przyrzeczenia rad ewangelicznych na ręce biskupa diecezji, w której żyje, to jednak nie może zabraknąć koniecznego wymiaru eklezjalnego, a więc także diecezjalnego w jego osobistej duchowości. „Diecezjalność” wyraża przynależność do określonego Kościoła lokalnego, któremu przewodniczy biskup, wspierany przez prezbiterium. Moglibyśmy zatem powiedzieć, iż

niektórzy pustelnicy decydują się (na drodze rozeznania), by żyć bez składania ślubów publicznych czy też profesji na ręce własnego biskupa, niemniej jednak Kościół tak samo im towarzyszy, uznaje i chroni. Oni sami zaś zobowiązani są do takiego posłuszeństwa biskupowi, które winien okazywać każdy ochrzczony wobec swojego pasterza.

B. Poprzez profesję publiczną rad ewangelicznych na ręce biskupa diecezjalnego

Pustelnik jest uznany przez prawo jako poświęcony Bogu w życiu konsekrowanym, jeśli poprzez ślub, lub inne święte zobowiązanie, składa publicznie na ręce biskupa diecezjalnego przyrzeczenie życia trzema radami ewangelicznymi. Rozpoznanie życia pustelniczego jako stanu życia konsekrowanego staje się faktem przy zastosowaniu elementów kan. 573.

Konieczna jest profesja publiczna trzech rad ewangelicznych na ręce biskupa diecezjalnego: tj. publiczny akt liturgiczny, który by uznawał eklezjalność wyboru pustelnika, i który może być dokonany zarówno w kościele parafialnym miejsca przebywania eremity, jak też w kościele samej pustelni, czy też w katedrze, dla lepszego wyrażenia diecezjalności pustelnika.

Pustelnik powinien złożyć profesję rad ewangelicznych poprzez ślub lub inne święte zobowiązania⁷. Jeżeli chodzi o ślub, stosowne jest, dla spokoju sumienia pustelnika, aby materia ślubu została wyraźnie określona w projekcie lub regule życia. W tym przypadku, kanon przewiduje wyraźnie złożenie profesji na ręce biskupa diecezjalnego. Prawo milczy co do kwestii profesji czasowej, niemniej jednak, zważając na niepowtarzalność życia pustelniczego w odosobnieniu, rzeczą roztropną i konieczną wydaje się to, by był długi czas przygotowania i próby, zanim zostanie przyjęta profesja wieczysta.

Kościół nie ustalił żadnego specjalnego rytu profesji pustelniczej. Tym niemniej, formuła indywidualna, korzystając z analogicznych formuł profesji dla instytutów życia konsekrowanego, mogłaby być wzbogacona i wyraźnie obejmująca najważniejsze elementy sposobu życia pustelników. Powinno to wszystko być zawarte w projekcie życia pustelnika.

C. Stosownie do normy życia (ratio vivendi) przeżywanej pod przewodnictwem biskupa diecezjalnego

Pustelnik jest wezwany do tego, by żył według „normy życia” (*ratio vivendi*), pod kierownictwem biskupa diecezjalnego. Projekt życia (czy też norma/statut/reguła) dla

⁷ Kan. 1192 § 1: Obowiązek życia zgodnie z radami ewangelicznymi urzeczywistnia się poprzez śluby lub jakieś inne święte zobowiązanie. Ślub, z definicji, jest obietnicą złożoną przed Bogiem, lub aktem konsekracji. J. Beyer mówi o publicznej deklaracji, podobnej do *propositum* dziewicy konsekrowanej, poprzez którą człowiek się zobowiązuje wobec Boga i Kościoła. Wyraża ona mocną wolę podążania za Chrystusem „bardziej z bliska”, by móc wierniej Go naśladować w życiu samotnym (por. J. BEYER, *Il diritto...*, s. 163). Ślub jest *publiczny*, gdy go przyjmuje w imieniu Kościoła uprawniony do tego przełożony; w innych przypadkach jest prywatny. Charakter *publiczny* ślubu nie zależy od tego, czy został on wyrażony publicznie lub czy inni dowiedzieli się o nim (z drugiej strony, „publiczne” są śluby wyrażone w Instytucie świeckim, również wtedy, gdy jego członkowie są zobowiązani do ścisłej dyskrekcji i tylko członkowie samego Instytutu o nich wiedzą), a jedynie poprzez fakt przyjęcia ich w imieniu Kościoła przez uprawnionego do tego przełożonego.

pustelnika, podobny do konstytucji w Instytucie zakonnym, będzie określał istotne elementy jego życia pustelniczego⁸. Tak jak w przypadku zatwierdzenia konstytucji instytutów dla osób konsekrowanych, biskup będzie mógł zwrócić się do ekspertów od życia konsekrowanego w celu oceny danego projektu życia.

Każdy statut jest indywidualny i może, wraz z upływem lat, wymagać rewizji. Także ewentualne modyfikacje będą poddane biskupowi. Relacja z biskupem opiera się przede wszystkim na wysokim stopniu wzajemnego zaufania w poszukiwaniu Boga i Jego chwały. Przy redagowaniu statutu, pustelnik może w sposób wolny odwoływać się do własnej wrażliwości i duchowości, wybierając pomiędzy aspektami, które należy umieścić lub pominąć w regule. Oczywiście, to co napisał będzie musiało podlegać zatwierdzeniu, a więc także ewentualnym wymaganiom korekty i uzupełnień, które biskup może zasugerować w sposób uprawniony. Korzystne jest, aby statut był prosty, aby unikał mnożenia niepotrzebnych przepisów, a także by szukał dla każdej normy fundamentu w słowie Bożym, szczególnie w Ewangelii, która powinna być zawsze uważana za najwyższą regułę pustelnika.

2. STAN DZIEWIC – KAN. 604

31 maja 1971 r., Święta Kongregacja ds. Kultu Bożego, na specjalne polecenie błogosławionego Pawła VI, promulgowała *Ordo Consecrationis Virginum*, które nawiązuje wiernie do wytycznych soborowych⁹.

Św. Jan Paweł II, przy okazji odbywającego się w Rzymie, w dniach 31 maja - 5 czerwca 1995 r. Pierwszego Międzynarodowego Sympozjum - Pielgrzymki Stanu Dziewic, w XXV rocznicę promulgowania nowego obrzędu, wyjaśniał sens przeprowadzonej pracy w następujących słowach: „Chodziło nie tylko o dokładną rewizję formuł liturgicznych i rytualnych gestów, ale o przywrócenie obrzędu, który odnosi się do kobiet nie należących do instytutów życia konsekrowanego; obrzędu, który od wielu wieków wyszedł z użycia. Wraz z obrzędem został przywrócony również stan dziewic *Ordo virginum*, który miał odnaleźć swój

⁸ W pustelniczym statucie życia można wyodrębnić kilka czynników, m.in.:

- rozważania teologiczne i duchowe dotyczące znaczenia własnego życia pustelniczego;
- określenie sposobu życia radami ewangelicznymi, z roztropnym zdefiniowaniem ich materii. W przypadku ślubu, właściwe jest, by ograniczone zostały do minimum obowiązki i ciężkie przykazania;
- czas modlitw (liturgia godzin, *lectio divina* ...), Eucharystia;
- sposób przeżywania odosobnienia od świata (klauzura, relacje z przyjaciółmi i z rodziną, sposób użycia środków komunikacji, itp.);
- czas okresowych i rocznych rekolekcji;
- kierownictwo duchowe (niektórzy zawierają w statucie również praktyki ascetyczne, ale większość pustelników woli zostawić je wspólnemu rozeznaniu z kierownikiem duchowym; to samo tyczy się częstotliwości przystępowania do sakramentów oraz osobistego harmonogramu);
- praca pustelnika i sposób zarządzania dobrami materialnymi (ruchomymi i nieruchomymi).

⁹ *Pontificale Romanum ex decreto Sacrosancti Oecumenici Concilii Vaticani II instauratum auctoritate Pauli PP. VI promulgatum. Ordo consecrationis virginum, Civitas Vaticana 1970 [OCV].*

kształt prawny, różny od tego, który przynależy Instytutom, zgodnie z tym, co zapisane jest w kan. 604 nowego Kodeksu prawa kanonicznego. A zatem, odnowiony obrzęd oraz Ordo, przywrócone wspólnocie eklezjalnej: podwójny dar Pana dla Jego Kościoła”¹⁰.

2.1. STAN DZIEWIC: ELEMENTY TEOLOGICZNE

A. Przez biskupa diecezjalnego są konsekrowane Bogu według zatwierdzonego obrzędu liturgicznego

„Kan. 604 ukazuje nowość pod wieloma aspektami. Przede wszystkim, urzędowo systematyzuje on w świecie kanonicznym formę życia dziewictwa konsekrowanego”¹¹. Choć dziewice konsekrowane, jak to zostało przypomniane wyżej, nie mogą zaliczać się do kategorii życia konsekrowanego, z racji tego, że nie podejmują wyraźnie rad ewangelicznych czystości, ubóstwa i posłuszeństwa poprzez śluby lub inne święte więzy, to jednak niezaprzeczalnym jest fakt, iż odzwierciedla się w nich prawdziwa i nowa konsekracja, różna od konsekracji chrzcielnej.

Dziewictwo konsekrowane ustanawia niewątpliwie *stabilis vivendi forma* przywoływana przez kan. 573 § 1: podczas pytań (*scrutini*), jeszcze przed odnowieniem postanowienia życia w czystości oraz przed uroczystą modlitwą konsekracyjną, biskup bada stan woli dziewicy odnośnie do jej konsekracji, a ta, która ma być konsekrowana wyraża swoją wolność w wyborze, którego dokonuje na wieki. W pierwszym pytaniu biskup zwraca się do kandydatek: *Drogie córki, pytam każdą z was: Czy chcesz aż do końca życia trwać (ad extremum vitae perseverare) w dziewictwie poświęconym Bogu i w służbie Bogu oraz Kościołowi?*¹² Swoją drogą, *Wprowadzenie Ogólne do Obrzędów Konsekracji Dziewic (Praenotanda)*, precyzuje, że dziewica „staje się osobą poświęconą, wielkim znakiem miłości Kościoła do Chrystusa i eschatologicznym obrazem niebieskiej Oblubienicy i przyszłego życia”¹³.

B. Wyrażając święty zamiar podążania za Chrystusem Synem Bożym „bardziej z bliska”

Natura obrzędów konsekracji dziewic, które odznaczają się swoim ślubnym charakterem, podkreśla jedność, nierozzerwalność oraz stałość więzi, którą powołuje się do istnienia. Kanon 604 mówi, że dziewice *zostają zaślubione mistycznie Chrystusowi*, a w pytaniach biskup pyta: *Czy chcesz być konsekrowana i zaślubiona naszemu Panu, Jezusowi Chrystusowi, Synowi Bożemu?*¹⁴

¹⁰ JAN PAWEŁ II, *Przemówienie do uczestników Sympozjum Międzynarodowego dla Ordo virginum w 25 rocznicę promulgowania Obrzędu konsekracji dziewic*, Rzym, 2 czerwca 1995.

¹¹ S. RECCHI (red.), *Novità e tradizione nella vita consacrata. Riflessioni teologiche e prospettive giuridiche*, w *Collana Percorsi di diritto ecclesiale*, Milano 2004, s. 107.

¹² *Obrzęd Konsekracji Dziewic (OKD)*, Księgarnia św. Jacka, Katowice 2001, nr 17.

¹³ OKD, *Wprowadzenie ogólne*, nr 1.

¹⁴ OKD, nr 17.

Podobnie, *święte postanowienie* doskonałej czystości włączone jest w ścisłą relację z *sequela Christi in Evangelio proposita*¹⁵.

C. Zjednoczone w mistycznych zaślubinach z Chrystusem

Charyzmatem i specyficznym zobowiązaniem dziewicy jest przede wszystkim i ponad wszystko dążenie do doskonałości świętości¹⁶ w wieczystej czystości, z rysem oblubieńczości. Pozwala ona tym, które są powołane na tę drogę, przeżywać w wierze tajemniczą rzeczywistość odpowiadania na oblubieńczą i płodną miłość Pana Jezusa do Jego Kościoła.

Wybór życia dziewiczego przypomina ponadto o tymczasowości dóbr ziemskich i antycypuje w nowym świecie przyszłego zmartwychwstania, przypominając wszystkim o potrzebie poczuwania się do bycia pielgrzymem na drodze do domu Ojca. Wybór życia dziewiczego uwydatnia ponadto naturę teandryczną – ludzką i Boską – Kościoła, widzialnego, ale wyposażonego w rzeczywistości niewidzialne, oddanego kontemplacji i obecnego w świecie.

Oblubieńczość z Chrystusem jest centralnym punktem, wokół którego wyraża się i organizuje się życie dziewic. Jest ona także główną, specyficzną cechą ich duchowości: modlitwa jest oblubieńczą rozmową z Nim; lektura i studium Pisma Świętego jest słuchaniem słowa Oblubieńca; apostołat i dzieła miłosierdzia są oblubieńczym uczestnictwem w tajemnicy Chrystusa, żyjącego w Kościele, obecnego przede wszystkim w małych i w ubogich.

D. Oddane na służbę Kościoła

Drugą cechą charakterystyczną konsekracji w *Ordo virginum* jest „diecezjalność”, to znaczy więź duchowa, kanoniczna i pastoralna z Kościołem partykularnym, tj. z diecezją i z jej biskupem.

Wprowadzenie ogólne do *Obrzędów konsekracji dziewic*, w nr. 2, wymienia *Główne obowiązki dziewic*:

- „Dziewice poświęcone Bogu, z natchnienia Ducha Świętego ślubują czystość, aby bardziej kochać Chrystusa i lepiej służyć bliźnim.

¹⁵ Wyrażenie to obecne jest również w nr. 2 *Perfectae caritatis*, gdzie czytamy: „Ponieważ ostateczną normą życia zakonnego jest naśladowanie Chrystusa ukazane w Ewangelii, przeto wszystkie instytuty powinny tę normę uważać za swoją najwyższą regułę”. Por. także JAN PAWEŁ II, *Vita consecrata*, nr 7 i nr 42; BENEDYKT XVI, *Przemówienie do uczestników Kongresu Ordo virginum na temat: „Dziewictwo konsekrowane w świecie: dar dla Kościoła i w Kościele”*, Rzym, 15 maja 2008. Papież Benedykt podjął zagadnienie relacji konsekracji dziewiczej i pozostałych dwóch rad ewangelicznych, poprzez *sequela Christi*: „Wasz ideał, sam w sobie prawdziwie wzniosły, nie wymaga żadnej szczególnej zmiany zewnętrznej. Zwyczajowo, każda konsekrowana pozostaje we własnym kontekście życia. Jest to droga, która wydaje się być pozbawioną specyficznych cech życia zakonnego, przede wszystkim posłuszeństwa. Dla was jednak, miłość czyni się naśladowaniem: wasz charyzmat wyraża się w całkowitym darze z siebie Chrystusowi, w upodobnieniu do Oblubieńca, które zakłada w swojej istocie zachowanie rad ewangelicznych, dla ustrzeżenia całkowitej wierności Jemu” (tamże).

¹⁶ Por. KK, nr 40. (Dokument mówi o „doskonałości miłości”, przez co rozumie „świętość”. W tłumaczeniu pozostawiam sformułowanie autora: „perfezione della santità”, tzn. doskonałość świętości; przyp. tł.).

- Dziewice chrześcijańskie zgodnie ze swym stanem i otrzymanymi charyzmatami powinny się oddawać pokucie, dziełom miłosierdzia, apostołstwu i gorliwej modlitwie.
- Dziewicom zaleca się usilnie, aby dla lepszego spełnienia obowiązku modlitwy odmawiały codziennie Liturgię Godzin, zwłaszcza Jutrznę i Nieszpory. W ten sposób, łącząc swój głos z głosem Chrystusa, najwyższego Kapłana, oraz Kościoła świętego, będą nieustannie wielbić Ojca niebieskiego i wypraszać zbawienie świata”¹⁷.

Pierwszym i nieodzownym zobowiązaniem dziewicy konsekrowanej - wspólnie z tym, dotyczącym czystości – jest modlitwa Kościoła. Jedynie te dwa zobowiązania są wymagane bezpośrednio podczas obrzędu konsekracji. Obowiązek modlitwy Kościoła wyrażony jest poprzez przekazanie księgi Liturgii Godzin¹⁸.

Wspomnienie konsekracji, zawarte w modlitwie eucharystycznej¹⁹ przywołuje w świadomości dziewicy konsekrowanej wymaganie eucharystycznego stylu życia. *Całkowita i wyłączna miłość* dziewicy konsekrowanej do Chrystusa przejawia się poprzez umieszczenie Eucharystii w centrum dnia, w miarę możliwości, z codziennym uczestnictwem w celebracji eucharystycznej oraz z momentami osobistej adoracji.

Dziewice konsekrowane oddają się hojnie tym posługom apostołskim i eklezjalnym, które *odpowiadają ich własnemu stylowi* (por. KPK, kan. 604 § 2), a z racji na swoje szczególne *poświęcenie na służbę Kościoła*, angażują się z radością w Jego budowanie, w różnej formie i na różne sposoby: poprzez modlitwę, ofiarowanie własnego cierpienia w chorobie, podjęcie określonych zadań na rzecz ewangelizacji, katechezę, służbę liturgiczną, czy też posługę wobec ubogich. Oznacza to, że niektóre z nich będą mogły poświęcić się głównie zadaniu chrześcijańskiego ożywiania świata w życiu zawodowym lub w zaangażowaniu społecznym i cywilnym, zostawiając niejako na marginesie wymiar pastoralny, aczkolwiek ważny i znaczący. Inne natomiast przeciwnie, skoncentrują swoje siły na wymiarze duszpasterskim, pozostawiając mniej miejsca na zaangażowanie świeckie.

Diecezja lub inna jednostka kościelna, w której dziewica konsekrowana jest zaangażowana duszpastersko w pełnym wymiarze godzin, ma obowiązek zapewnić jej godziwe wynagrodzenie ekonomiczne²⁰.

Biskup diecezjalny lub jego delegat rozeznaje, weryfikuje i uzgadnia z poszczególnymi dziewczynami konsekrowanymi zakres i rodzaj posługi do podjęcia przez nie w Kościele, pozostawiając miejsce na ich osobistą inicjatywę. Wydaje się jednak, że nie ma mowy

¹⁷ OKD, *Wprowadzenie ogólne*, nr 2. Katechizm Kościoła Katolickiego wiernie przytacza te same obowiązki: „Stan dziewicy obejmuje kobiety żyjące w świecie (lub mniszki), które poświęcają się modlitwie, pokucie, służbie braciom i pracy apostołskiej, stosownie do ich stanu i odpowiednich charyzmatów ofiarowanych każdej z nich” (KKK, nr 924).

¹⁸ „Przyjmij księgę modlitw Kościoła, aby z twoich ust nieustannie płynęło uwielbienie Ojca niebieskiego i prosby o zbawienie całego świata”, OKD, nr 28.

¹⁹ Por. Mszał Rzymski dla diecezji polskich, *Msza na konsekrację dziewic*, Pallotinum, Poznań 1986, nr 94”- 95”.

²⁰ Por. KPK, kan. 231 § 1-2.

o uprawnieniu biskupa do narzucania konsekrowanej jakiegoś konkretnego rodzaju zaangażowania²¹.

2.2. STAN DZIEWIC: ELEMENTY PRAWNE

Zadaniem biskupa diecezjalnego jest rozpoznanie autentyczności powołania do *Ordo virginum*, dopuszczenie do konsekracji, przewodniczenie obrzędowi *consecratio*, określenie sposobów realizacji konsekracji przez każdą z dziewic, podtrzymywanie z nimi osobistej relacji przed i po konsekracji, a także troska o formację permanentną dziewic²².

Ważne jest, aby zarówno dziewica konsekrowana, jak i biskup troszczyli się o wygospodarowanie w czasie potrzebnej przestrzeni na spotkanie i wymianę, tak, aby każda dziewica, wsparta posługą biskupa, mogła przyjąć taki styl życia, który będzie wyrażał na jej osobisty sposób otrzymany dar²³. Relacja istniejąca pomiędzy dziewicą konsekrowaną a biskupem jej diecezji powinna być prosta, bezpośrednia, bez pośredników ze strony wspólnoty, czy przełożonych²⁴.

Kan. 604 przewiduje wyraźnie, iż szafarzem zwyczajnym *consecratio virginum* jest biskup diecezjalny. Podczas prac przygotowawczych przy redakcji tego kanonu, opowiadano się za zdaniem *ab Episcopo diocesano [...] consecrantur*, omijając tym samym możliwość dodania *eiusve delegatus*²⁵.

A zatem, przewodniczenie obrzędowi, który powinien być sprawowany „najlepiej w kościele katedralnym”²⁶, należy do biskupa diecezjalnego²⁷; nie uważa się za właściwe delegowanie tego przewodniczenia, chyba że ze względu na poważne racje. Należy zauważyć, iż nie może to być przedmiotem ogólnej delegacji, a jedynie delegowania *ad actum*. Sam Obrzęd, który poprzez swoje bezpośrednie odniesienie do biskupa jako znaku Chrystusa, Głowy i Oblubieńca Kościoła, a także do dziewicy konsekrowanej, jako znaku Kościoła Oblubienicy, sprzyja takiej normie. „Konsekracja dziewic [...] nie daje tożsamości jakiejś rodziny

²¹ Por. F. COCCOPALMERIO, *L'Ordo virginum: note di esegesi al can. 604*, w *L'Ordo virginum*, Milano 1999, ss. 112-113.

²² W nr. 104 Dyrektorium o pasterskiej posłudze biskupów *Apostolorum Successores*, z 22 lutego 2004 r., czytamy: „Biskup powinien otoczyć szczególną troską Stan Dziewic, które zostały konsekrowane Bogu przez jego ręce oraz – poświęcając się na służbę Kościoła – zostały powierzone jego opiece pasterskiej” (tł. wł.). Por. także BENEDYKT XVI, *Przemówienie do uczestników Kongresu Ordo virginum...*

²³ Por. OKD, *Wprowadzenie ogólne*, nr 5: „Do biskupa należy ustalenie sposobu, w jaki dziewice prowadzące życie świeckie mają się zobowiązać do zachowania dziewictwa na zawsze”.

²⁴ Por. M. T. HUGUET, *Le renouveau du rite liturgique de la consécration des vierges : quelques questionnements et enjeux d'ordre canonique, théologique, pastoral et spirituel*, w *Nova et vetera* 66 (1992), s. 108.

²⁵ Por. o pracach przygotowawczych w *Communicationes* 11 (1979), nr. 331-334.

²⁶ Por. tamże nr 12. Z racji tego, iż dziewice, które prowadzą życie w świecie, zostają przyjęte do konsekracji na podstawie oceny i autorytetu biskupa, a ponadto posługują często w dziełach diecezjalnych, dobrze jest aby obrzęd odbywał się w kościele katedralnym, chyba że okoliczności lub zwyczaje miejscowe doradzają coś innego.

²⁷ OKD, *Wprowadzenie ogólne*, nr 6: „Szafarzem obrzędu konsekracji dziewic jest biskup ordynariusz miejsca”.

zakonnej, ale dokonuje utożsamienia dziewicy konsekrowanej – poprzez liturgię sprawowaną pod przewodnictwem biskupa – z Kościołem, w jego misterium oblubieńczym i maryjnym”²⁸.

Wprowadzenie ogólne do obrzędu konsekracji dziewic, w nr. 5, w podpunkcie c), przypisuje biskupowi ordynariuszowi miejsca odpowiedzialność za dopuszczenie do *consecratio virginum*; konsekwentnie zatem należy uznać, iż w pierwszej osobie do biskupa diecezjalnego należy ostateczne rozeznanie i decyzja o dopuszczeniu do konsekracji, a także zadanie wyznaczenia zasadniczych kierunków na drodze formacji.

Biskup oczywiście powinien mieć na uwadze przepisy KPK, które dotyczą w ogólności stanu życia konsekrowanego, jak również uwzględniać warunki przewidziane przez kanony: 597, 642, 643 § 1, nn. 1, 2, 5; 645 § 1 i 3.

Dopuszczenie do konsekracji zakłada weryfikację na podstawie warunków, które są wymagane we *Wprowadzeniu ogólnym do obrzędu*:

- kobieta nigdy nie zawierała małżeństwa,
- nigdy nie żyła publicznie, czyli jawnie, w stanie przeciwnym czystości,
- według ogólnej opinii, ze względu na swój wiek, roztropność i obyczaje daje rękojmię, że wytrwa przez całe życie w postanowieniu dziewictwa²⁹.

Aby zweryfikować te przesłanki, biskup powinien zapytać i wziąć pod uwagę opinię osób, które towarzyszyły kandydatce oraz dzieliły z nią drogę formacji ludzkiej, duchowej, teologicznej oraz doświadczenia eklezjalnego. Zgodnie z praktyką Kościoła, aby zagwarantować wolność osoby w zakresie wyrażania sumienia, nie jest dozwolone, aby biskup pytał o zdanie kierownika duchowego, a tym bardziej spowiednika, podobnie jak ma to miejsce przy sakramencie święceń (por. kan. 240 § 2); należy uznać jako dopuszczalne, aby kandydatka przedstawiła biskupowi zdanie swojego spowiednika lub kierownika duchowego, opinię, z którą biskup jednak nie musi czuć się związany.

A zatem, biskup diecezjalny powinien przede wszystkim upewnić się, iż kandydatka nigdy nie zawierała małżeństwa. *Wprowadzenie ogólne do obrzędu* nie mówi nic o skonsumowaniu małżeństwa, a także nie rozróżnia pomiędzy małżeństwem ważnie i nieważnie zawartym, cywilnym lub religijnym. Wydaje się więc, iż norma chce wykluczyć z konsekracji kobiety, które wyraziły zgodę małżeńską, a więc również te, które nie przyjęły stanu małżeńskiego przez nieważność małżeństwa lub też na nowo stały się stanu wolnego za sprawą rozwiązania węzła. Logika tej normy zdaje się odwoływać do konieczności uznania w świadectwie dziewic konsekrowanych zdolność do posiadania „serca niepodzielnego”, które nigdy nie podjęło decyzji wolnym aktem woli na związanie się z człowiekiem poprzez zgodę o charakterze małżeńskim, opowiadając się za jedyną miłością do Boskiego Oblubieńca.

²⁸ Y. DE ANDIA, *La „consecratio virginum”*, w *Parola Spirito e Vita*, nr 12, ss. 205-216.

²⁹ Por. OKD, *Wprowadzenie ogólne*, nr 5. (W tekście polskim ostatni podpunkt brzmi: „według ogólnej opinii przez swój wiek, roztropność i obyczaje dają rękojmię, że wytrwają w życiu czystym oraz poświęconym służbie Kościołowi i bliźnim”; przyp. t.).

Biskup powinien także upewnić się, że kandydatka nigdy nie żyła publicznie (*publice seu manifeste* według skrupulatnego sformułowania OKD) w stanie przeciwnym czystości, bowiem ona właśnie ma być ustanowiona we wspólnocie eklezjalnej jako znak Kościoła dziewicy: norma mówi o „stanie”, tzn. o sytuacji stałej, a nie o pojedynczych aktach przeciwnych czystości; chodzi tu więc np. o małżeństwo, choćby tylko cywilne, konkubinaty *more uxorio*, rozwiązły styl życia, relację cudzołożną, czy też inne podobne sytuacje. Norma precyzuje następnie, iż stan ten musi być przeżywany „publicznie”, nie wyłączając zatem z konsekracji kobiet, które żyły tak w sposób niejawny, czy też kandydatek, które miały pojedyncze epizody aktów przeciwnych czystości.

Biskup powinien następnie upewnić się co do wymagań związanych z wiekiem, roztropnością oraz obyczajami: nie ustala się wieku minimalnego, niemniej jednak powinna być oceniona dojrzałość kandydatki, osądem roztropnym (por. kan. 597, kan. 642, kan. 643)³⁰, który bierze pod uwagę również świadectwa osób znających bezpośrednio kandydatkę, a mianowicie, czy wyrażają się o niej, jako o osobie godnej szacunku i zaufania³¹.

Przyjęcie do *consecratio virginum* nie jest prawem subiektywnym, dlatego kandydatka, która nie została przyjęta, nie ma wiele możliwości odwołania się od decyzji biskupa, chyba że uważa, iż informacje zdobyte na jej temat nie są wiarygodne. Z drugiej strony, biskup nie powinien odmawiać konsekracji gdy nie ma ku temu ważnych powodów, również z tego względu, iż ma on obowiązek wspierania powołań do życia konsekrowanego (por. kan. 385). To samo uzasadnienie pozwala utrzymywać, iż biskup nie może zdecydować, przynajmniej ogólnie rzecz biorąc, o tym, iż w swoim Kościele lokalnym nie będzie doprowadzał do konsekracji kobiet wg rytu *consecratio virginum*, również ze względu na prawo wszystkich wiernych do „wolności od jakiegokolwiek przymusu w wyborze stanu życia”, ex kan. 219.

Konsekracja w *Ordo virginum* jest, jak widzieliśmy, ze swojej natury wieczysta i ostateczna, i nie ma tu zobowiązań czasowych. Roztropność jednak doradza, aby była ona poprzedzona należytych czasem formacji początkowej oraz zweryfikowana co do stałości postanowienia życia w czystości, zdolności do budowania pogodnych relacji i umiejętności

³⁰ W różnych diecezjach zostały przygotowane własne dyrektoria, które określają wiek minimalny, z reguły ok. 30 lat. Jest to uzasadnione, zważywszy na fakt, iż mówimy o indywidualnej formie życia konsekrowanego i należy wziąć pod uwagę wymagania tego specyficznego powołania, a więc odpowiednią dojrzałość ludzką, jak również zawodową i społeczną, oprócz dojrzałości chrześcijańskiej. Biskup zatem, w swoim zadaniu rozeznawania, musi właściwie rozważyć również konkretną sytuację kobiety, która ma być konsekrowana, miejsce, w którym mieszka, wykształcenie, zdolność do pracy, kwalifikacje zawodowe, sieć relacji, w których się znajduje oraz zaangażowanie w działalność duszpasterską na poziomie parafii i diecezji.

W poszczególnych przypadkach, np. w *Directorio para el Orden de la virgenes*, Konferencji Episkopatu Argentyny, mówi się również o wieku maksymalnym, określonym na 50 lat (n. 85).

³¹ Oprócz wymagań wyraźnie przewidzianych przez pontyfikał, nie można zapomnieć, pod sankcją nieważności konsekracji, o wymaganiu chrztu kandydatki. Za nieważną należy uznać również konsekrację kogoś, kto dochodzi do niej pod przymusem, nie jest w stanie krytycznie zrozumieć lub przyjąć odpowiedzialności i obowiązków z niej wynikających. Por. E. L. BOLCHI, *Ordo virginum*, w GRUPPO ITALIANO DOCENTI DI DIRITTO CANONICO (red.), *La vita consacrata nella Chiesa. Quaderni della Mendola 14*, Milano 2006, s. 145.

włączenia się we wspólnotę eklezjalną i cywilną, a także co do wielkoduszności w postawie służby.

„Zachęca się, aby każda diecezja, w której *Ordo virginum* jest obecne, sformułowała odpowiednio dostosowane *lineamenta*, proponując tym samym pewien szlak, w który będzie mogło wpisać się to, co jest i co zostaje drogą osobistą. Formacja powinna być pielęgnowana w świetle tożsamości: im bardziej pociąga oblicze charyzmatu, tym większe będzie staranie o to, by go poznać i przeżywać, wprowadzając jak tylko się da to, co charyzmat proponuje i czego czasem wymaga”³².

Po konsekracji, zadaniem biskupa jest:

- dbanie o formację ciągłą konsekrowanych,
- zaproponowanie kierowników duchowych,
- podtrzymywanie duchowych relacji z różnymi dziewicami konsekrowanymi.

Do pomocy w realizacji swoich zadań biskup diecezjalny może wyznaczyć pełnomocnika lub delegata dla *Ordo virginum*³³.

W dialogu z dziewicami konsekrowanymi i z osobami w formacji, delegat reprezentuje biskupa i gwarantuje stały z nim kontakt, promując eklezjalność i diecezjalność całego stanu dziewic, jak i osobistej drogi każdej dziewicy przynależącej do niego.

Zadaniem delegata będzie osobista znajomość osób w formacji oraz konsekrowanych, towarzyszenie im w drodze, jednakże bez wchodzenia z nimi w relację kierownictwa, czy też towarzyszenia duchowego. W ten sposób delegat może i powinien pomagać biskupowi w zdobyciu koniecznych informacji w perspektywie rozeznania co do dopuszczenia do konsekracji. Wydaje się jednak wykluczone delegowanie decyzji o samym dopuszczeniu, gdyż odpowiedzialność ta – jak widzieliśmy wcześniej – należy w pierwszej osobie do biskupa diecezjalnego.

Do biskupa należy zawsze wskazanie dziewczom podstawowych wytycznych, w obrębie których każda z nich, w sposób wolny, ustala osobisty projekt życia i obowiązki, które chce podjąć, tak aby uchronić w sposób płodny swoje święte zobowiązanie³⁴.

³² P. MOSCHETTI, *L'Ordo virginum germoglio di vita cristiana*, Siena 2008 seconda edizione, s. 145.

³³ Por. F. COCCOPALMERIO, *L'Ordo virginum...*, ss. 104-120. „W różnych diecezjach zostały przyjęte statuty, które proponują pewien szkielet normatywny dla dziewczek konsekrowanych. Takie statuty, przypomniawszy o tożsamości charyzmatycznej dziewictwa konsekrowanego oraz wyznaczywszy główne kierunki dla stylu życia, który z niego wypływa, powinny przewidywać niektóre fundamentalne elementy samej konsekracji: relacja z biskupem, warunki dopuszczenia do konsekracji, formacja początkowa i stała”, w: S. RECCHI, *L'ordine delle vergini*, w „Quaderni di diritto ecclesiale” 5(1992), s. 147.

³⁴ „Podstawowa «reguła życia» określa zaangażowanie, jakie każda z was przyjmuje za zgodą biskupa, zarówno na płaszczyźnie duchowej, jak i egzystencjalnej. Mowa jest o osobistych ścieżkach”. W ten sposób wyraził się Ojciec Święty w czasie spotkania w maju 2008 r. (BENEDYKT XVI, *Przemówienie do uczestników Kongresu Ordo virginum...*).

3. STAN WDÓW (ORDO VIDUARUM)

Kodeks Prawa Kanonicznego Jana Pawła II (1983) nie zawiera żadnego kanonu odnośnie do wdów (*Ordo viduarum*). Znajdujemy natomiast wzmiankę o wdowach i wdowcach konsekrowanych, jako o formie indywidualnej życia konsekrowanego, w adhortacji apostolskiej *Vita consecrata*, w nr. 7: «Ostatnio odrodziła się też praktyka konsekracji wdów, znana od czasów apostoelskich (por. 1 Tm 5, 5. 9-10; 1 Kor 7, 8) oraz konsekracja wdowców. Osoby te, składając wieczysty ślub czystości, przeżywanej jako znak Królestwa Bożego, konsekrują swój stan życia, aby poświęcić się modlitwie i służbie Kościołowi».

Jak zauważyliśmy, Kodeks Kanonów Kościołów Wschodnich (KKKW) mówi o formach indywidualnych w jednym kanonie, wspominając w nim instytucję **wdów konsekrowanych**; nie odnajdujemy tego w łacińskim Kodeksie. W kan. 570 KKKW czytamy: „Prawo partykularne może przewidzieć inne kategorie ascetów, którzy prowadzą życie na sposób eremitów, związanych lub nie, z instytutem życia konsekrowanego; można ustanowić także dziewice i wdowy konsekrowane, odosobnione od świata, składające publicznie ślub czystości”.

3.1 ORDO VIDUARUM: ELEMENTY TEOLOGICZNE

„Stan wdów, poprawnie rozumiany, jest starożytną, a obecnie odnowioną formą życia konsekrowanego, w której z pogłębioną konsekracją żyje się samym powołaniem chrzcielnym, bierzmowania oraz małżeństwa”³⁵.

Spośród małżonek chrześcijańskich, których małżeństwo zostało rozwiązane poprzez śmierć męża, niektóre są powołane do konsekracji swojego wdowieństwa, tak, aby stać się darem i znakiem przyszłego wieku jako „przedłużenie powołania małżeńskiego” (KDK, nr 48).

Wdowieństwo przyjęte i przeżywane na sposób chrześcijański jest znakiem siły duchowej miłości, której śmierć nie może zniszczyć; miłości, która się odmienia i sublimuje w formę nowej oblubieńczości.

Tak jak sakrament małżeństwa czyni z małżonków ikonę miłości oblubieńczej Chrystusa Oblubieńca do Kościoła – Jego Oblubienicy, miłości, która jest na zawsze, podobnie dzieje się w przypadku wdowieństwa, przeżywanego w wierności i w oczekiwaniu Królestwa mesjańskiego. Jeśli małżeństwo było przeżywane w Chrystusie, śmierć nie przerywa tej miłości, która zwraca się bardziej bezpośrednio i intensywniej do Boga, w którym małżonek ziemski już spoczywa i którego był w życiu znakiem i przywołaniem.

Wdowa, przed ludem Bożym składa przyrzeczenie wytrwania we wdowieństwie, w wierności własnemu małżonkowi; oddaje się Chrystusowi, aby żyć z Nim dla Ojca w Duchu Świętym, w radosnym oczekiwaniu czasów ostatecznych, czyniąc dar z siebie na całe życie. Poprzez przyrzeczenie wieczystej czystości, będącej znakiem Królestwa Bożego, wdowa poświadcza swoją wolę dalszego miłowania całym sercem, w nowej, swoistej intymności

³⁵ J. BEYER, *L'ordine delle vedove*, w *Vita consecrata* XXIII (1987) s. 241.

z Bogiem, w posłuszeństwie swojemu biskupowi, w duchu błogosławieństw i dzieł miłosierdzia.

Błogosławieństwo wdów sytuuje się na przedłużeniu konsekracji chrzcielnej oraz tej wynikającej z sakramentu małżeństwa, której charyzmaty i obowiązki wciąż są we wdowie obecne i działające. W rzeczy samej, nawet jeśli od strony prawnej śmierć jednego z małżonków rozwiązuje węzeł między nimi, nie ustają skutki i zobowiązania wynikające z małżeństwa: wdowa i jej dzieci nadal stanowią rodzinę, do której mogą wnieść – dając świadectwo swojej wierności – niezmienną wartość miłości przypieczętowanej w sakramencie małżeństwa³⁶.

Każda błogosławiona wdowa, przemieniona wewnątrz w głębi swojego bytu, dzień po dniu żyje w nowej kondycji, pozostając włączoną w powszedni i zwyczajny kontekst swojej egzystencji, związana ze swoimi dziećmi, ze swoją rodziną oraz ze kościelną wspólnotą, do której przynależy.

Błogosławieństwo w *Ordo viduarum* odsyła do pierwszych wspólnot, czerpie z duchowości pawłowej i patrystycznej oraz dokonuje się przez ręce biskupa, wyrażając mocną więź z Chrystusem Oblubieńcem, którego biskup sakramentalnie uosabia, a także z Kościołem lokalnym, którego biskup jest pasterzem.

Kościół rozpoznaje i przyjmuje takie zobowiązanie wdowy jako dar. Biskup, w obecności ludu Bożego, błogosławi wdowę wg liturgicznego obrzędu błogosławieństwa, ukazując ją wiernym jako znak profetyczny.

Oblubieńczość staje się charyzmatem, wokół którego wdowa konsekrowana skupia całe swoje życie modlitwy, komunii z Bogiem, miłości braterskiej, służby i misji.

3.2 ORDO VIDUARUM: ELEMENTY PRAWNE

Nie jest łatwo rozpatrywać stan wdów z punktu widzenia prawa kanonicznego. Brakuje wyraźnych dyspozycji prawa uniwersalnego, wyrażonych we wskazaniach i formułach przez kompetentną władzę. W zgodności z tym, co rozporządza kanon 19, nie zostaje nic innego, jak tylko odniesienie do „ustaw wydanych w podobnych sprawach”, czy też „ogólnych zasad prawnych z zachowaniem słuszności kanonicznej”.

Innym źródłem do rozważenia są prawa partykularne, dotyczące *Ordo viduarum*, promulgowane przez biskupów diecezjalnych, do których kompetencji należy zarządzanie powierzoną im diecezją. Nabierają więc znaczenia normy specjalnie wydane dla stanu

³⁶ „Śmierć męża, przeżyta jako próba wiary, jest dla wdowy wezwaniem od Boga, prawdziwym i własnym powołaniem, by przynależać do Niego bez warunków i ograniczeń. W ten sposób wdowa żyje już teraz, jako zapowiedź i prorocstwo przynależności do owego Królestwa, gdzie mąż ją poprzedził i gdzie na nowo scalą się wszystkie ziemskie uczucia. Aktualny stan życia nie zwalnia wdowy od wiernego wypełniania obowiązków wobec rodziny, dzieci i wnuków” (Statut *Ordo viduarum* Diecezji Rzymskiej).

wdowieństwa, statuty, uregulowania, jak również obrzędy liturgiczne, prawnie promulgowane dla określonej grupy wdów.

Do dzisiaj, stan wdów nie posiada rytuału, który obowiązywałby w całym Kościele, ale posługuje się obrzędami, raczej zróżnicowanymi między sobą, które zatwierdzone są przez poszczególnych biskupów i używane w ich diecezjach. Zwracam uwagę na obrzęd przygotowany we Francji, zatwierdzony przez Radę Episkopatu Francji do użytku Bractwa Matki Bożej od Zmartwychwstania w Paryżu, a następnie uznany i potwierdzony przez Kongregację ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów³⁷.

Statuty różnych *Ordo* diecezjalnych przewidują kilka wymogów odnośnie do przyjęcia wdów:

- otrzymanie sakramentu chrztu, bierzmowania i ważny kontrakt małżeński, który został rozwiązany przez śmierć współmałżonka;
- kierowanie się czystą intencją, cieszenie się dobrą opinią, odznaczanie się nienagannymi obyczajami;
- przedłożenie pisemnej prośby wstępnej, która ukaże pragnienie podjęcia drogi do konsekracji, wraz z listem proboszcza kandydatki oraz opinią kierownika duchowego, która potwierdzi, iż kandydatka jest osobą o wypróbowanej wierze, troskliwie i roztropnie opiekującą się swoją rodziną, uczestniczącą w sposób aktywny i pożyteczny w życiu kościelnym, a także gotową – zgodnie z darem otrzymanej łaski – do aktywnej współpracy we wspólnocie kościelnej;
- ukończenie 45/50 lat, w połączeniu ze stosowną liczbą lat, które upłynęły od śmierci męża;
- uzyskanie odpowiedniego przygotowania oraz precyzyjnego ukierunkowania w życiu duchowym.

A. Zadania wdowy konsekrowanej

Razem ze ślubem wieczystej czystości, znakiem Królestwa Bożego, pierwszym i nieodzownym zadaniem błogosławionej wdowy jest modlitwa i służba Kościołowi. Życie modlitwy będzie zarazem osobiste i rodzinne, ze wspomnieniem zmarłego małżonka i wstawiennictwem w jego intencji.

Z błogosławieństwa wynika, iż wdowa poszerza swoje bycie żoną i matką: dar otrzymany od Kościoła aktualizuje się w poświęceniu i czynnej służbie w Kościele lokalnym. Służba, która polega przede wszystkim na modlitwie i diakonii miłości, w sposób szczególny realizuje się wobec małych i ubogich.

Służba ta – jak precyzuje Statut Diecezji Cassano all'Jonio – powinna być «pełniona ze świadomością służenia Chrystusowi», przede wszystkim w rodzinie, z którą błogosławiona

³⁷ *Rituel de Bénédiction des veuves, Fraternité N.D. de la Résurrection* (1984). Rytuałem francuskim inspirował się *Rito di benedizione della vedova*, dla diecezji Mediolan, zatwierdzony przez kardynała C. Martini w r. 2000. Można również zobaczyć obrzędy dla diecezji Palermo, Trani-Barletta-Bisceglie.

wdowa pozostaje związana na zasadzie «wierności powołaniu małżeńskiemu i świadectwa komunii w wierze ze zmarłym mężem; służba ta jest aktem miłości w stosunku do dzieci i wnuków, które nadal pozostają odbierane przez wdowę jako wielki i cenny dar, znak Bożego błogosławieństwa i płodności miłości małżeńskiej»; a także we wspólnocie parafialnej i diecezjalnej, oraz w ramach grupy wdów, które otrzymały błogosławieństwo.

Wdowa błogosławiona – jak czytamy w Statucie *Ordo viduarum* dla Kościoła w Mediolanie – «Przyjmie z hojnością i prostotą zadania, które biskup lub własny proboszcz jej ewentualnie powierzy. W sposób szczególny, wdowa błogosławiona zaangażuje się – z żywym poczuciem pokory i ze świadomością własnej biedy duchowej – w „posługę pocieszania”, by być blisko tych, którzy naznaczeni są cierpieniem lub dotknięci żałobą w rodzinie, tak, by pomóc im przeżyć momenty próby w świetle wiary, z odwagą nadziei i solidarnością w miłości».

Kościół w Palermo natomiast zawiera wdowom szczególną «opiekę nad tymi, którzy znajdują się na marginesie, nad chorymi i niepełnosprawnymi», a także «specjalne oddanie wobec kapłanów, zwłaszcza starszych, chorych i opuszczonych».

B. Odpowiedzialność biskupa za wdowy błogosławione

Troska duszpasterska wobec wdów błogosławionych oraz kobiet, które starają się o otrzymanie błogosławieństwa nad ich *professio viduitatis* jest częścią posługi biskupa diecezjalnego. Zadaniem biskupa jest, oprócz rozeznania dotyczącego powołania, również „błogosławienie” wdów powołanych, zapewnienie im odpowiedniej troski duszpasterskiej oraz czuwanie nad zachowaniem pierwotnego charyzmatu *Ordo*.

Może on zawierzyć wikariuszowi biskupiemu jako własnemu delegatowi funkcje związane z łącznością pomiędzy *Ordo*, a jego posługą biskupią. Biskup, w miarę możliwości, ustanawia jednego lub więcej asystentów duchowych dla animowania życia duchowego i formacji duchowej wdów, a także do towarzyszenia im w drodze formacji wstępnej i permanentnej.

Tłumaczył ks. Lucjan Chronchol